

Determinace a kauzalita / Kauzalita a determinace / Okolnosti a determinace

Je třeba rozlišovat kauzalismus od determinismu. Kauzalismus předpokládá, že vše je kauzálně předurčeno, predeterminováno. Determinismus říká, že jen něco je takto determinováno (a to vždy jen ve vztahu, tedy relativně). Zároveň je třeba přiznat – zajisté po příslušných argumentacích -, že determinující je jenom soubor okolností. Naproti tomu to, co vzniká nově, co tedy můžeme předpokládat jako něco jaksi nového, to determinováno není. Pochopitelně nové se nikdy nemůže uplatnit a uskutečnit bez ohledu na okolnosti. Nové se vždycky uplatňuje jen uprostřed nějakých okolností. A ty okolnosti jsou, jak jsme řekli, determinující v tom smyslu, že každý nový pokus, všechno nové musí nějak na ty okolnosti reagovat. A to znamená, že musí reagovat na to, co je takto determinující. Zároveň však platí, že na toto determinující není odkázáno fatálním způsobem: to determinující je do jisté míry jakoby děravé, jsou tam nedeterminované „možnosti“, otvírají se tam jakési „alternativní možnosti“ (a tady je samozřejmě třeba se blíže zabývat tím, co to vlastně ty „možnosti“ jsou, to je zvláštní téma). Každopádně uprostřed toho dění, ať už na úrovni fyzikální, třeba až subjaderné, kvantové, a na úrovni života, tedy biologické, na úrovni myšlenkové, tedy na úrovni ještě vyšší, tam všude jsou ty „možnosti“ otevřené (možná stále otevřenější, průlinčitéjší), tj. jsou tam jakési ty průlinčité determinanty, které je třeba je vzít na vědomí, je třeba je respektovat, ale to znamená buď je podle možnosti měnit, nebo se jim přizpůsobovat, atd. Ale vždycky to přizpůsobení má charakter reakce, a ta reakce sama předpokládá něco nebo někoho, co nebo kdo reaguje, tedy nějaký subjekt reagující. A každý takový subjekt je něčím, co sice musí dbát okolností a respektovat je, ale co není prostě výplodem těch okolností, výsledkem jakýchkoli okolností, není jejich produktem; ty okolnosti jsou pouhými okolnostmi, v nichž se takový subjekt může „zachovat“ také jinak – anebo v nichž se vůbec nemusí vyskytnout.

(Písek, 090311-1.)